

Metody a techniky výzkumu

Terénní výzkum = předpokladem výzkumu je důkladná teoretická průprava, znalost Problému a schopnost rozlišení jevů typických od jevů nahodilých

Podmínkou dobrého terénního výzkumu je: výběr informátora – objektivní, dostatečný a reprezentativní vzorek a výzkum ovlivňují také vnější faktory jako ekonomika, organizační faktor, přírodní

O tom, jaké hledisko budeme zkoumat můžeme rozhodnou až na základě dosavadních poznatků. Sám terénní výzkum nemůže nic víc než jen shromáždit fakta, která byla vybrána na základě zobecněných předchozích poznatků, tedy na základě teorie, a pomocí těchto faktorů vyvrátit nebo potvrdit platnost hypotéz, které teorie zformovala. Pracovní hypotéza je vlastně předpovědí výsledku výzkumu, ke kterému by došel, kdyby hypotéza platila. Výrok pracovní hypotézy určuje, jaké informace budeme shromažďovat a jak s nimi budeme zacházet při vyhodnocování. Stanovení hypotézy je důležité také proto, abychom se vyhnuli zbytečných a nadměrným informacím v dotazníku, které třeba pak ani nebudou využity.

Volbu techniky terénního sběru ovlivní **charakter zkoumaných jevů** = obsah zkoumaného jevu rozhoduje o metodě výzkumu

1a) jevy dostupné přímému pozorovateli
1b) jevy sledovatelné jen nepřímě

2a) jevy přirozené
2b) jevy vyvolané k výzkumným účelům

3a) jevy s relativně pomalou dynamikou
3b) jevy rychle proměnné

4a) jevy vázané na jedince
4b) jevy vázané na strukturu

5a) jevy vázané na člověka
5b) jevy vázané na jeho výtvoř

1/ forma výzkumu (charakter):

orientačně rekognoskační = předvýzkum

stacionární = dlouhodobý pobyt

přerušovaný = krátkodobé návštěvy v terénu (dlouhodobý etapový výzkum)

návratný = snaha o zachycení změn za určitou dobu

experimentální = např. pro ověření nějakého technologického postupu

pilotovaný výzkum = více informátorů

aplikovaný výzkum

jednorázová sonda

2/ metoda = plánovitý postup pro dosažení cíle, způsob zkoumání, uspořádaná činnost

3/ technika = to co vkládá badatel mezi sebe a objekt zájmu

technika	typ sledování	oblast reality
rozhovor	nepřímé	spíše společenské vědomí
dotazník	–“–	–“–
pozorování	přímé	spíše společenské bytí
studium dokumentů	nepřímé	–“–

a/ ROZHOVOR = INTERVIEW

R = přímé jednání s respondentem, individuální nebo skupinová forma, technika sběru informací od zkoumaných osob získávaných prostřednictvím záměrně cílených otázek kladených dotazovanému v rozhovoru tváří v tvář. Nesledujeme přímo elementární jevy ale jejich ukazatele. O elementárních jevech se dozvíme pouze zprostředkovaně, ve výpovědi dotazovaného. Výpověď musíme považovat za indikátor. Předmětem vlastního sledování je verbální chování, které bylo vyvoláno aplikací samotné výzkumné techniky – položením otázky. Pro rozhovor je důležitý další rys – potřebné informace jsou získány situací sociální interakce. Role jsou vlastně umělé – důležité je získat informace. U tazatele dochází ke stylizaci chování a dotazovaný také často více než v běžném rozhovoru podléhá autocenzuře.

1. otázky musí dotazovaná osoba pochopit
2. otázky nesmí pochopit v jiném smyslu, než byly položeny
3. zkoumaná osoba pochopila otázku jiným způsobem, než ostatní zkoumání

řízený rozhovor = předem vypracované otázky, stručné odpovědi

rámcový rozhovor = vedený rozhovor, necháváme informátora vyprávět, snažíme neudržet okruh otázek, záleží na přípravě, ovzduší nenucenosti, časové náročnosti, klademe doplňující otázky – reagujeme na situaci, možnost konfrontace informátorů

Typy rozhovoru

A standardizovaný rozhovor: standardizovaný rozhovor – otázky jsou předem dané i chování respondenta, užívá se v těch případech zkoumání širší populace

B nestandardizovaný rozhovor: nestandardizovaný rozhovor – je stanoven okruh témat, a jednotlivé otázky klade tazatel sám –vždy však se jedná o připravený rozhovor, je možnost použití doplňkových otázek

C polostandardizovaný rozhovor: polostandardizovaný rozhovor – některé otázky připraveny jiné ne

D hloubkový rozhovor: hloubkový rozhovor – užívá se jako nástroj zkoumání motivace jedince. velmi náročně na čas a schopnosti tazatele a jeho připravenost

E skupinový rozhovor: skupinový rozhovor – vedený formou diskuse v rodině, je zde vyloučeno respektování anonymity, respondenti reagují na otázky kladené dalšími členy skupiny,

E panelové šetření: na předem vybrané skupině se zkoumá vývoj názorů, forma standardizovaného rozhovoru

Konstrukce otázek – musí v odpovědi být určitá validita – indikuje elementární jevy
Problematika sugestivnosti otázky – již naznačuje odpověď než ji respondent řekne
Vedení rozhovoru – první otázka má být příjemná, aby nevyvolala pochybnosti o tazateli a často se ani nevyhodnocuje.

b/ DOTAZNÍK – předem připravené otázky, jednoduché otázky, pro počítačové zpracování, nedávat možnosti spíše ať sami vyplní, potřebné informace jsou získávány písemně prostřednictvím předtištěných otázek na formuláři. nedochází k přímé konfrontaci mezi výzkumníkem a zkoumanými osobami. Může tato forma prohloubit důvěru ve výzkum a nechává respondentovi čas na odpovědi, může je však zkruslit nebo vyplnit za něj někdo jiný. Lze tak získat za poměrně rychlý čas velké množství odpovědí, ovšem často se vrací poměrně malé procento dotazníků zpět.

typy dotazníkového šetření

výzkumy - osobně rozdávané a sbírané dotazníky
panelové šetření - některé typy rozdělování a sbírání dotazníků poštou
ankety - novinová anketa, poštovní, telefonní

neosobní rozdělování dotazníků skupinám osob

otázky: 1/ uzavřené otázky – odpověď je určena vybráním alternativy ze seznamu předem definovaných odpovědí

2/ polouzavřená otázka – jemu ponechána možnost vyjádřit případné jiné možnosti odpovědi

výhody

ulehčuje zpracování
usnadňuje pochopení otázky
a tím zvyšují validitu, usnadňují
odpověď na nepříjemné otázky,
ulehčují rozpominání
umožňují vyhnout se nepříjemné verbalizaci
usnadňují měření intenzity postojů
a kvantifikaci

nevýhody

dochází ke ztrátě části informace
schematizace může neerotizovat reskond.
mohou sugestivně zkreslovat odpověď,
častěji vedou ke konfabulaci
jejich příprava bývá dosti náročná

úvodní formule – předat informaci respodn. o výzkumu, získat jej pro spolupráci

c/ POZOROVÁNÍ = bezprostřední styk, ověřování informací z literatury, pečlivá příprava!, vypracování si schématu pozorovaných skutečností, systematická pozorování při stejné příležitosti, studujeme jevy v přirozeném prostředí, můžeme studovat jevy o nichž se nemluví..., technika sběru informací, která spočívá v záměrném, cílevědomém a plánovitém sledování smyslově vnímatelných jevů. Pozorovatel se snaží, aby do pozorovatelných jevů nezasahoval, o pozorovaných jevech se vede protokol. Rysy pozorování: sledovány jsou elementární jevy, které jsou přímo dostupné smyslovému vnímání, pozorováním jsou sledovány jevy, které nebyly vyvolány zásahem výzkumného pracovníka přímo v průběhu pozorování.

d/ ANKETA – vychází z dotazníku, krátké otázky, může poštou i přímo, vyplňována laiky nebo odborníky z terénu

e/ STUDIUM DOKUMENTŮ -

f/ DOKUMENTACE – písemná kresebná, fotografická, zvuková, filmová

1. Vedení výzkumu

- zvolit zda kvalitativní nebo kvantitativní výzkum

- v sociálních vědách je pojem **kvalitativní výzkum** určen pro výzkum, který se zaměřuje na to, jak jednotlivci a skupiny nahlízejí, chápou a interpretují svět. Podle jiných kritérií může být jako kvalitativní výzkum označován takový výzkum, který neužívá strategických metod a technik. V tomto pojetí je v opozici k výzkumu kvantitativnímu.

Charakteristika kvalitativního výzkumu: Impulsem pro rozšíření kvalitativního výzkumu byla reakce výzkumníků na dominanci kvantitativních metod zkoumání, které se opírají o přírodovědný a pozitivistický způsob řešení výzkumných otázek, hypoteticko-deduktivní paradigma, strukturovaný sběr dat a statistické metody testování hypotéz.

Kvalitativní výzkum se snaží interpretovat pohledy subjektů na zkoumaný předmět tím, že výzkumník přejímá jejich perspektivu. Využívá se podrobný popis každodenních situací, Jde o porozumění akcím a významům v jejich sociálním kontextu. Při kvalitativním výzkumu se neredukuje počet proměnných ani vztahy mezi nimi, o jejich redukci rozhodují samy zkoumané subjekty. Jsou upřednostňovány otevřené a nestruturované výzkumné plány, analýza vychází z velkého množství informací o malém počtu jedinců. Převažuje zájem o reálné celky, interakce mezi aktéry a individuální osudy. Úkolem kvalitativního výzkumu je vytvoření holistického obrazu zkoumaného předmětu, zachycení toho, jak účastníci procesů situace interpretují a zachycení interpretací těchto interpretací.

Předpoklady kvalitativního výzkumu

1. *Ontologické předpoklady* znamenají zodpovědět otázku jaká je povaha a forma reality.
Kvalitativní výzkumníci považují za rozhodující tu realitu, která je konstruována zkoumanými jedinci. Z toho vyplývá, že existuje v jedné situaci mnoho realit (reality výzkumníka, zkoumaných osob, čtenářů, kteří studii interpretují).
2. *Epistemologické předpoklady* definují vztah mezi výzkumníkem a tím co se poznává.
V kvalitativním výzkumu jsou výzkumníci a sledované osoby ve vzájemné interakci. Interakce má podobu delšího pobytu ve sledované skupině nebo jde přímo spolupráci. Výzkumník se snaží zmenšit odstup od lidí na nejnižší možnou míru.
3. *Axiologické předpoklady* se týkají hodnotového systému.
V kvalitativním výzkumu výzkumník aktivně informuje o svých hodnotách a hodnotách dalších účastníků výzkumu a z toho vyplývající systematické ovlivnění pozorování.
4. *Rétorické předpoklady*.
Jazyk výzkumu je neformální, osobní a je často založen na definicích vytvořených během studie.
5. *Metodologické předpoklady* jsou odvozovány z předešlých aspektů.

V kvalitativní metodologii převládá induktivní a abduktivní logika. Kategoriální systémy a teorie jsou vytvářeny na základě získaných dat, to zajišťuje, že vzniklé teorie jsou úzce kontextově spojené se zkoumaným jevem. Existuje průběžná interakce mezi výzkumnou otázkou, daty a použitými metodami.

Kvalitativní výzkum se může zabývat

- popisem procesů, vztahů, okolností, situací, systémů nebo lidí
- interpretací, explanací a explorací
- verifikací předpokladů, teorií nebo zobecnění
- evaluací a komparací praktik, inovací programů

Design výzkumu

= rámcové uspořádání nebo plán výzkumu. Navrhujeme-li design našeho výzkumu, znamená to, že přemýšlíme o základních podmínkách ve kterých se bude realizovat. Design tedy není totožný ani s metodami sběru dat ani s analýzou dat. V logice výzkumného postupu má volba designu místo hned za volbou výzkumného problému. Nejprve zvolíme, co a proč budeme zkoumat, a následně plánujeme, jak to uděláme.

V sociálních vědách existuje řada designů, které jsou svým způsobem zavedené – to znamená, že se pro ně užívá určité ustálené označení, hlásí se k nim určitý okruh autorů a existují metodologické publikace, které je popisují. Mezi tyto designy patří například etnografie, biografie, zakotvená teorie, případová studie, akční výzkum, evaluační studie.

Kromě toho si řada výzkumníků pro účely svého šetření vytváří ad-hoc vlastní výzkumný design, nepoužije tedy žádný z předem připravených balíčků postupů, ačkoli se jimi může inspirovat. Takový přístup, spočívající v autorském kombinování metod sběru dat a analytických technik, bývá označován jako pragmatický. Mezi čtyři ze zavedených designů, které se nám jeví jako nejužitečnější a zároveň nejužívanější v pedagogických vědách patří zakotvená teorie, případová studie, etnografie a biografie.

Modely:

více modelů řízení projektu či nějaké činnosti, např. SWOT analýza, SMART – specifikace cílů instituce vůči dalším 16 otázek, Agenda 21, Strategické plánování

A Projektový management:

zjistit:

co je cílem,

co je všechno už vyzkoumáno, co se nyní děje

jaké metody:

jaké finanční prostředky:

personál:

prostor, zdroje,

cíle projektu:

způsob řízení:

termíny zahájení a ukončení:

plánování projektu:

Fáze projektu:

A) přípravná – cíle, finance, postup, lidi

B) prvotní plánování – stanovit cíle a hypotézy, postup, jak, struktura týmu, jaké lidské zdroje – z instituce nebo někoho najmout apod., kde budeme pracovat – jakou technikou,

C) rozpracovat – + kontrolní mechanismy =

D) rozpracovat rozpočet

E) předkládat dílčí a závěrečné zprávy – co se udělalo, co se nepodařilo, co ještě běží

F) finanční vyúčtování

Modelová situace –

Terénní sběr informací –

Postup práce badatele:

1. teoretický rozbor problematiky
2. návrh pracovních hypotéz (zároveň stanovena populace a velikost vzorku)
3. terénní sběr informací
4. vyhodnocování dat
5. interpretace dat